

ÎN SLUJBA BISERICII ȘI A NEAMULUI: MITROPOLITUL SILVESTRU MORARIU ANDRIEVICI

ALIS NICULICĂ

In the Service of Church and Nation: Metropolitan Silvestru Morariu Andrievici

(Abstract)*

The study follows the ascension within the Orthodox Church of Bukovina of Silvestru Morariu Andrievici, from being a country priest, to achieving the highest dignity, that of metropolitan. Throughout his life, Silvestru Morariu Andrievici was concerned with the issue of the Romanian language in Bukovina, the schooling of Romanian children, for which he wrote age-appropriate textbooks, the improvement of the cultural level of the inhabitants in general and of the priests in particular. He was a lover and supporter of the arts, a philanthropist and, through all his actions, he managed to create a national emulation within the Orthodox Church of Bukovina.

Keywords: Samuil Andrievici, Bukovina, Romanian language, metropolitan, Orthodox Church, Society for Romanian Culture and Literature in Bukovina.

Se întâmplă în viața unui popor, în existența unei națiuni ocupate și supusă sistematic unei agresiuni care să lovească în identitatea sa națională, să se ridice câte o personalitate care, folosind pârgurile legale pe care le are la dispoziție, să se pună în slujba neamului său, să fie o lumină și un călăuzitor în drumul spre eliberare. Secolul al XIX-lea nu a fost unul ușor pentru românii din Bucovina, teritoriu românesc supus, după 1775, unui intens proces de deznaționalizare. Revoluția de la 1848, care a cuprins Europa, a adus românilor din Bucovina prima gură de oxigen și a permis, chiar dacă foarte greu, o serie de deschideri, nu atât spre dezvoltare economică și modernizare, căci acestea erau permise în Imperiul Austriac, cât mai ales spre redescoperirea rădăcinilor ancestrale. În galeria personalităților române, care au contribuit la renașterea națională a Bucovinei și plasarea ei pe drumul firesc al reîntregirii naționale, s-a aflat și mitropolitul cărturar Silvestru Morariu Andrievici, unul dintre oamenii providențiali ai celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXVII, 2 (55), p. 369–379, Rădăuți – București, 2020

S-a născut în 14/26 noiembrie 1818, în Mitocul Dragomirnei, primul copil al preotului Gheorghe Andrievici și al soției sale Zamfira, fiica preotului Vasile Grigorovici din Mitoc. La botez a primit numele de Samuil. Ascendența familiei paterne ar fi, după chiar spusele sale de la maturitate, una străină și nobilă. Legenda pe care a răspândit-o arată că, pe la 1772–1773, când armatele Poloniei erau înfrânte de ruși și țara urma să fie împărțită „frățeste” între cele trei imperii vecine, Rusia, Prusia și Austria, contele Andrei Kwiatkowski, general în armata polonă, reușește să scape din prizonieratul care l-ar fi trimis în Siberia și fuge în Moldova, stabilindu-se în Mitocul Dragomirnei. Aici își durează o moară și, pentru a i se pierde urma, își ia numele Morariu¹. Documentele de astăzi nu întăresc această ipoteză, însă cuvântul viitorului mitropolit a cântărit greu atunci când a solicitat autorităților austriece schimbarea numelui din Andrievici în Morariu. Cercetările recente ale preotului cărturar Dumitru Valenciuc au dus la concluzia că bunicul mitropolitului a fost, de fapt, Andrii Grudinciuc, român cu nume rutenizat, morar destoinic de pe moșia lui Vasile Calmuțchi din Mitoc, care a avut trei fii: Teodor, Procopie și Gheorghe. Acesta din urmă a fost dat la Școala Normală din Suceava, unde directorul rutean l-a înmatriculat sub numele rusificat de Gheorghe Andrievici² (pe românește, Gheorghe a lui Andrei). De aici s-a transmis descendenților numele de Andrievici, de care mitropolitul va reuși să scape prin Decretul nr. 1751 din 10 mai 1871³, la doi ani de la cererea înaintată guvernului austriac.

Samuil Andrievici a urmat cursurile elementare la școala de la Suceava, iar pe cele gimnaziale și superioare la Cernăuți. A absolvit, cu mare distincție, Institutul Teologic din Cernăuți, în vara anului 1843⁴. Din primăvara aceluiași an era căsătorit cu Elena, fiica fostului preot din Ceahor, Vasile Cehovschi.

A fost hirotonit preot în 29 iunie 1843⁵, de către episcopul Eugenie Hacman și i s-a dat parohia socrului decedat. De aici înainte, destinul tânărului avea să fie pus în slujba Bisericii și a neamului românesc din Bucovina, luptând cu toate mijloacele avute la dispoziție „pentru readucerea bisericii la adevărata ei misiune național-culturală”⁶. Începe colaborarea la „Calendarul pentru Bucovina”, a lui Porfiriu Dimitrovici, publicație ce urmărea redescoperirea și promovarea sentimentelor naționale românești⁷. Aici i-au apărut articole pe teme diverse (relația dintre preot și enoriași, practici ortodoxe, cărțile folosite la predarea religiei în școală, istoria

¹ Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998, pp. 3–4.

² Dumitru Valenciuc, „Câteva precizări privind familia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici”, în „Arhiva Genealogică”, Iași, anul V (X), 1998, nr. 1–2, p. 302.

³ Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici*, Iași, Editura Timpul, 2009, p. 28.

⁴ Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. II, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2018, p. 594.

⁵ Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 30.

⁶ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1916, p. IX.

⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, pp. 59–60; Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 137.

Bucovinei, istoricul și misiunea Fondului Religionar etc.), traduceri, dar și creații literare proprii⁸, sonete și fabule, cele din urmă cu un mesaj deschis pentru păstrarea limbii străbune. Analizându-i sonetele, poetul Constantin Hrehor constata că „...lirica sa simplă, apropiată de poezia populară, e o îmbinare de naivitate și bucurie. În cuprinsul textelor sale e lumină, natură, nostalgie, dar și ironie și revoltă”⁹. Din 1848, Samuil Andrievici va prelua munca de redactor la „Calendarul pentru Bucovina” (redenumit în 1854, „Calendariu pentru ducatul Bucovinei”), până la 1873¹⁰, când acesta își încetează apariția.

În toamna anului 1848, se decide înființarea la gimnaziul cernăuțean a unei catedre de limba și literatura română, iar Samuil Andrievici se înscrie la concurs, alături de alți teologi (între aceștia fiind și viitorul mitropolit Teoctist Blajevici, singurul prelat care s-a și prezentat, de altfel, la concurs¹¹), dar se va retrage în februarie 1849, câștigător fiind desemnat, așa cum se știe, tribunul ardelean Aron Pumnul, care se bucura de o puternică susținere din partea fraților Hurmuzachi¹². Pentru că era un bun cunoscător al textelor biblice, dar și un foarte bun vorbitor al limbii germane, în 1850–1851 va face parte din delegația de patru preoți trimiși de Biserica Bucovinei la Viena, pentru revizuirea cărților liturgice ortodoxe¹³. Aici va intra în contact cu intelectuali transilvăneni și bănățeni, cu lucrări ale acestora, și va cunoaște nemijlocit ideile cu privire la rolul limbii române în școală, fapt care se va reflecta în multe dintre preocupările sale ulterioare. Astfel, începând cu anul 1850, Samuil Andrievici întocmește, prin traducere și adaptare a unor manuale străine, primele cărți de citire în limba română pentru școala primară¹⁴, retipărite în multe ediții ulterioare. Cărțile de citire ale celui ce pe drept cuvânt va fi supranumit „părintele literaturii didactice din Bucovina”¹⁵, însoțite de subtitlul *Legendariu românesc pentru clasa...*, întocmite într-o limbă frumoasă și accesibilă vârstelor școlare, pline de sfaturi practice și învățături moralizatoare, vor constitui baza pentru învățători și elevi¹⁶, „hrana sufletească a generațiilor de elevi de la 1850 până după 1880 și care, într-o oarecare măsură [...], o mai formează și azi, așa că

⁸ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, ediție îngrijită de Alexandrina Cernov, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996, p. 58.

⁹ Ștefan Purici, *op. cit.*, pp. 212–213; Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 31.

¹⁰ Vasile I. Schipor, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811–1918). Contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2016, p. 227.

¹¹ Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2016, p. 132.

¹² Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, pp. 447–448.

¹³ Idem, „Dr. Silvestru Morariu-Andrievici (1818–1895)”, în „Codrul Cosminului”, seria nouă, nr. 1 (11), 1995, p. 152.

¹⁴ Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 37.

¹⁵ George Tofan, *Învățământul în Bucovina*, ediție îngrijită de Traian Duminiță, Gavril Irimescu, Gheorghe Giurcă, Suceava, Editura „George Tofan”, 2011, p. 221.

¹⁶ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, pp. 161–162.

putem spune că munca lui Andrievici nu a fost înlocuită pe deplin nici azi, după 66 de ani”¹⁷. La patru ani de la trecerea sa la cele veșnice, Ion G. Sbiera, primul profesor de limba română de la Universitatea cernăuțeană, avea să noteze în lucrarea sa cu caracter memorialistic: „Pe terenul acesta, în decurs de vro douăzeci de ani, s-au distins mai ales doi bărbați, fostul paroh din Ceahor, Samuil Andrieviciu Morariu, devenit mai pe urmă și mitropolit al Bucovinii și Dalmației, sub numele Silvestru (1880–1895), și profesorul de teologie Vasile Ianovicu (†1866). Activitatea lor în compunerea cărților didactice va fi totdeauna amintită cu laudă și cu recunoștință, fiindcă cu multe neajunsuri și cu feliurite și grele piedici au avut să se lupte”¹⁸.

În 1853, soția sa de numai 25 de ani se stinge, lăsându-l văduv cu doi copii: Vasile și Iuliana. Samuil Andrievici își „va găsi refugiul în meditații religioase, liturghie și, mai ales, în scris”¹⁹. Continuă cu mare succes activitatea de tipărituri didactice, traducând din limba germană și trei metodici: două pentru aritmetică (1856 și 1858) și una pentru scris și citit²⁰. În același timp întocmește și o serie de lucrări cu caracter teologic, între acestea aflându-se cea dintâi culegere de predici din Bucovina²¹, precum și cărți destinate elevilor din clasele superioare de gimnaziu și celor de la Institutul Teologic²².

Rodnica sa activitate cărturărească, moralitatea ireproșabilă și calitățile sale de bun păstor l-au făcut remarcat și apreciat de conducerea Bisericii Ortodoxe Române a Bucovinei și i-au asigurat propulsarea în ierarhia ecleziastică. Cu răbdare și muncă susținută, Samuil Morariu Andrievici va urca toate treptele ierarhice²³ în cadrul Bisericii Ortodoxe a Bucovinei. În 1862, părăsește parohia de la Ceahor și pleacă la Cernăuți, deoarece episcopul Eugenie Hacman l-a numit referent auxiliar în Consistoriul Ortodox. În același timp a primit și postul de profesor de cântare metodică și tipic la Seminarul Clerical Diecezan și Școala de Cantori Bisericești

¹⁷ *Ibidem*, p. 221 și urm. Vezi și Gheorghe Giurcă, „Mitropolitul Silvestru, întemeietorul literaturii didactice românești din Bucovina”, în «Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul VI, nr. 1, 1999, pp. 92–97.

¹⁸ Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și amintiri din viața autorului* (în continuare se va cita: Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera*), Cernăuți, f. ed., 1899, p. 152.

¹⁹ *Ibidem*, p. 34.

²⁰ Iosif Antohi, „Silvestru Morariu autor de manual”, în *Din istoria pedagogiei românești. Culegere de studii*, vol. III, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967, p. 212.

²¹ *Cuvântări bisericești pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an, dupre Tâlcul Evangheliilor și învățătura unia, sfintei, sobornicești și apostolești Biserice a răsăritului*, Cernăuți, 1860.

²² *Liturgica care cuprinde scurte tâlcuiri ale rânduielilor liturgice după tipicul Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului*, Cernăuți, 1860; *Învățătura ortodoxă din religiune: A. Dogmatica generală*, Viena, 1862; *Idem, B. Dogmatica specială*, Viena, 1862, 162 p.; *idem, C. Morala*, Viena, 1864. Vezi Dimitrie Dan, *Rolul preoțimeii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) – la desrobirea Bucovinei (15/XI/1918). Un adaos la istoria bisericii române*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1925, pp. 12–14.

²³ Dumitru Valenciu, „Silvestru Morariu Andrievici”, în *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul editorial Mușatinii – Bucovina Viitoare, 2001, pp. 63–64.

din Cernăuți²⁴. La 6 iulie 1866 ajunge consilier consistorial salarizat. Mutarea sa la Cernăuți a însemnat un mare câștig pentru Bucovina. Din acel moment, Samuil Andrievici avea să devină o parte importantă a curentului de renaștere națională ale cărui baze s-au format la 1848 și a crescut, treptat, în intensitate, devenind, la începutul secolului al XX-lea, un fluviu de nestăpânit ce a creat, firesc, cadrul propice pentru revenirea Bucovinei în granițele României Întregite la 1918.

Preotul din Ceahor a fost, la început, un apropiat și un devotat al episcopului Hacman, această legătură fiind cimentată în timpul evenimentelor de la 1848, când episcopul s-a plasat de partea curentului național și a susținut puternic autonomia Bisericii Bucovinei și alegerea unui Congres bisericesc care să întărească acest statut de autonomie. Ruptura dintre cei doi va veni peste mai puțin de două decenii, când, consecvent principiilor sale, Samuil Andrievici va insista pe ideea înființării Congresului bisericesc, în ciuda lui Hacman, care între timp își schimbase total ideile. Demersurile fruntașilor români de a obține autonomia bisericească erau zădărnice sistematic de episcopul Hacman, care avea propriile sale planuri²⁵. În februarie 1870, Andrievici va prezenta proiectul Congresului în Parlamentul din Viena, urmând ca acesta să fie ulterior dezbătut în comisia constituțională a acestui for imperial. Neprimind nici un răspuns, în 11 iunie 1870 la Cernăuți are loc o impresionantă adunare populară, „prima manifestare național-politică a românilor bucovineni în stil mai mare”²⁶. A fost picătura care a umplut paharul mâniei episcopului Hacman, care, după ce trimite afurisenia către toți participanții la întrunire și intervine pe lângă autorități împotriva demersurilor românilor, decide să îi suspende pe cei vinovați de organizarea adunării: Samuil Morariu Andrievici și asesorul consistorial Ioan Țurcan²⁷. Conflictul dintre cei doi și capul Bisericii era mai vechi, aceștia intenționând să demisioneze din funcții încă din 1867, fiind întorși din drum numai de sprijinul moral pe care l-au primit din partea celorlalți prelați²⁸. Pentru reabilitarea celor doi, intervine, fără succes, inclusiv Ion G. Sbiera²⁹, membru al Academiei Române și profesor la Gimnaziul Superior din Cernăuți.

Decretul imperial din 23 ianuarie 1873 îi aducea episcopului Hacman vestea mult așteptată: înființarea Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, dar acesta nu a mai apucat să se bucure de titlul de arhiepiscop și mitropolit râvnit cu ardoare și pentru care a înfăptuit atâtea compromisuri dureroase pentru națiunea română, el stingându-se în 31 martie/2 aprilie același an, cu puțin înainte de înscăunare.

²⁴ Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 45–46.

²⁵ I. G. Sbiera, *Mișcarea bisericească a românilor din Bucovina* (în continuare se va cita: I. G. Sbiera, *Mișcarea bisericească*), tipăritură separată din „Candela”, anul XV, Cernăuți, 1896, pp. 9–12.

²⁶ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 105; I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 12.

²⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107; Simina-Octavia Stan, „Silvestru Morariu-Andrievici, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina”, în „Analele Bucovinei”, anul XII, nr. 1, 2005, p. 21.

²⁸ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera*, pp. 253–254.

²⁹ *Ibidem*, pp. 254–256.

Samuil Morariu-Andrievici l-a însoțit la Sibiu pe Teofil Bendela, care a fost hirotonit, în 21 aprilie 1874, mitropolit și arhiepiscop al Bucovinei și Dalmației de către mitropolitul Ardealului, Procopie Ivașcovici și episcopul Aradului, Miron Romanul. În același an, Samuil Morariu se va călugări și va primi numele Silvestru. În timpul scurtei arhipăstorii a mitropolitului Bendela, Silvestru Morariu va deține funcția de cancelar al Sinodului mitropolitan. Teofil Bendela s-a stins în 21 iulie 1875, dar a lăsat în urma sa o amintire frumoasă, el reușind să mărească salariile preoților și călugărilor, dar mai ales să schimbe alfabetul chirilic cu cel latin, din manualele școlare românești. Și următorul mitropolit, Teoctist Blajevici, a avut un mandat scurt, el reușind însă în ultimul an de arhipăstorie, 1879, să obțină aprobarea pentru convocarea mult doritului Congres. În același an, Universitatea din Cernăuți îi conferea lui Silvestru Morariu titlul de Doctor în Teologie *ad honores*³⁰, o recunoaștere a meritelor excepționale ale acestui om care a știut întotdeauna cum să ducă lupta, cu diplomație și înțelepciune pentru a redobândi cât mai multe din drepturile pierdute de români și Biserica lor în 1775.

Silvestru Morariu-Andrievici, care prin Rezoluția imperială de la 1 aprilie 1877 era arhimandrit consistorial și vicar general al Arhiepiscopiei, va fi următorul mitropolit pe linie succesorală. În 12 martie 1880, va ajunge Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației, fiind hirotonit arhieru în 6 aprilie, în Biserica „Sf. Treime” din Viena și instalat în Catedrala din Cernăuți în 27 aprilie același an³¹. A fost unul dintre cei mai iubiți și respectați mitropoliți ai Bucovinei. A hirotonit peste 180 de preoți. A știut să-și apropie pe toți membrii clerului, indiferent de naționalitate, însuflându-le, ca un adevărat părinte, sentimentul datoriei sfinte față de Dumnezeu și față de enoriașii care aveau nevoie de îndrumare spirituală, morală. Biserica Ortodoxă Românească a Bucovinei a cunoscut o perioadă de înflorire. Sub păstoria sa au fost construite sau reparate peste 75 de lăcașuri de cult, a inaugurat impresionanta reședință mitropolitană (zidirea ei începuse în iulie 1864), s-au consolidat zidurile și s-a realizat pictura Catedralei mitropolitane, a fost construită cripta arhierilor³² (aici au fost reînhumate osemintele defuncțiilor Dositei Herescu, Teofil Bendella și Teoctist Blajevici și urma să-și doarmă somnul de veci însuși mitropolitul Silvestru). A rezolvat problema Sfântului Mir, care a început să fie preparat și sfințit, în cadrul unei ceremonii deosebite, în fiecare an, de Joia Mare la Cernăuți³³. Pastoralele sale, elaborate într-un „limbaj accesibil, subtil”, îmbinau „mesajul religios cu sfaturile după nevoile păstoriților, [...] fiind astăzi adevărate documente de gândire teologică și de cultivare a limbii române”³⁴.

³⁰ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 419.

³¹ Simina-Octavia Stan, *op. cit.*, p. 24; Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 73.

³² Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 167; Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 77–79.

³³ Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 56–59.

³⁴ *Ibidem*, p. 80.

S-a opus cu toate puterile sale prozelitismului agresiv greco-catolic³⁵ și a reușit să stăvilească, într-o anumită măsură expansiunea ruteană în cadrul bisericii. A fost cel mai mare apărător al proprietăților seculare ale Bisericii române, zădărniciind intențiile austriece de a cumpăra pe nimic domeniul Rădăuților de la Fondul Religionar, apărându-se pentru aceasta cu uricele voievodale medievale, începând cu cele de la Ștefan cel Mare, care întăreau Mănăstirii Putna acest domeniu și amenințau cu afurisenia pe oricine l-ar fi înstrăinat³⁶. Pentru întărirea autonomiei bisericii, a convocat pentru întâia oară, în 2/14 iulie 1882, Congresul bisericesc, organism pentru existența căruia lupta, așa cum am arătat, încă din anii '60³⁷. Participanții la Congres au adoptat statutul, precum și regulamentul pentru alegerea membrilor acestuia³⁸. Trimis cu cele mai bune intenții pentru aprobare în capitala imperiului, în pofida tuturor interpelărilor deputaților români, dosarul cu statutul pentru Congresul bisericesc al Arhidiecezei ortodoxe orientale a Bucovinei a zăcut într-un birou timp de zece ani, până când a fost, în fine, aprobat de Ministerul Culturii și Instrucțiunii de la Viena. După noile alegeri din mai 1892, Congresul³⁹ se va redeschide în septembrie același an, însă va fi repede dizolvat de către guvernatorul Anton Pace, un mare filorutean, pe motivul disputelor iscate cu privire la situația rutenilor din cadrul bisericii. A fost, cum remarcă istoricul Ion Nistor, „singurul insucces al arhipăstoriei mitropolitului Silvestru”⁴⁰. De numele lui Silvestru Morariu se va lega și apariția celei dintâi și celei mai longevive publicații teologice a Bucovinei, „Candela. Jurnalul bisericescu literar”⁴¹, a cărei apariție constantă numai războaiele mondiale și instaurarea comunismului în România au întrerupt-o, fără însă a o opri definitiv, continuându-și existența și în prezent. Revista, susținută la început de Fondul Religionar, a apărut până în 1914 bilingv, română și ruteană, și se adresa nu doar clerului, ci tuturor celor interesați de problemele bisericii de evenimentele religioase ale Bucovinei, de învățăturile teologice și morale pe care „Candela” le promova în paginile sale.

În timp ce prelatul Silvestru Morariu Andrievici își urma drumul spre cea mai înaltă funcție ierarhică, patriotul Silvestru Morariu Andrievici va reprezenta, așa cum am mai spus, o parte activă a mișcării de renaștere națională a românilor bucovineni. Astfel, în calitate de deputat (1867–1871), apoi de deputat „virilist”⁴² în Dieta Bucovinei (1880–1895), de deputat în Parlamentul de la Viena (1867–1870)

³⁵ *Ibidem*, pp. 91–94.

³⁶ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 84; Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 107–108.

³⁷ Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 100.

³⁸ I. G. Sbiera, *Mișcarea bisericească*, pp. 15–16.

³⁹ Simina-Octavia Stan, *op. cit.*, pp. 26–28.

⁴⁰ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, pp. 275–278; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina, Rădăuți*, Editura Septentrion, 2002, pp. 98–99.

⁴¹ Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 111–114.

⁴² Conform legii din 26 februarie 1861, episcopul Bucovinei devenea automat membru în Dieta Bucovinei, numit virilist.

sau de membru al Camerei superioare (Herrenhaus) a Consiliului imperial din Viena (1880–1895), a susținut în permanență cauza românească. A solicitat ca în Dietă să fie utilizată doar limba română, intrând în acest fel în conflict cu Eudoxiu Hurmuzachi, membru al Dietei și vicecăpitan al Bucovinei (1864–1869), apoi căpitan (1872–1874), care nu era de acord cu acest demers. Singura concesie obținută a fost utilizarea limbii materne numai pentru discursurile și intervențiile românilor. A mai intervenit în plen pentru creșterea salariilor funcționarilor și chiar dublarea remunerației pentru custodele Bibliotecii Țării și I. G. Sbiera. Printre altele, a mai propus mărirea numărului de reprezentanți din rândul țărănimii, pentru că numai ei puteau să-și susțină cel mai bine doleanțele și acordarea de burse elevilor merituoși pentru a-și continua studiile la Viena.

Conștient de rolul vital al cuvântului scris, Silvestru Morariu Andrievici s-a îngrijit ca parohiile sale să fie înzestrate cu cărți teologice românești. Lui i se datorează practic întemeierea celor mai multe biblioteci parohiale. Pentru informarea preoților, a instituit obligația ca toate titlurile publicate pe spesele Fondului Religionar să fie trimise automat, în câte un exemplar, la fiecare bibliotecă parohială. Mai mult chiar, în 1894, a obținut o subvenție generoasă de carte din partea Ministerului Cultelor din România pentru parohiile sale⁴³.

În plan cultural, Silvestru Morariu s-a remarcat ca un adevărat protector și promotor al unora dintre cele mai importante inițiative, ale căror consecințe au avut un ecou puternic mult după moartea sa.

La 1 mai 1862, când se năștea la Cernăuți, din inițiativa profesorului Ion G. Sbiera, cea dintâi societate culturală românească, Samuil Andrievici nu putea să stea deoparte. Ascunsă sub un nume care să nu atragă atenția⁴⁴, „Reuniunea română de lectură” va avea un scop național nedeclarat, dar bine asumat de către nucleul inițial, membrii acesteia urmând să fie aleși dintre bărbații cei mai „distingiți, mai cu autoritate și înrâurinți”, „din toate stările sociale”, „cu interes pentru cultură și [...] cu cunoștinți istorice și literare”⁴⁵. Între cei 185 de membri (dintre care 71 erau preoți⁴⁶) ce au luat parte la ședința constitutivă s-a aflat desigur și Samuil Andrievici. Devotamentul tuturor membrilor „Reuniunii” a transformat-o în cea mai importantă societate națională românească, redenumită trei ani mai târziu „Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” și, din 1869, „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”⁴⁷. Aceasta, pe lângă faptul că a susținut cu asiduitate folosirea limbii române în toate domeniile, mai

⁴³ Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 114.

⁴⁴ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera*, p. 172.

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 172–173.

⁴⁶ C. Loghin, „Înființarea Societății pentru Cultură”, în *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–1932). Conferințe ținute în cadrul sărbătorilor jubiliare*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, p. 9.

⁴⁷ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani*, vol. I–II, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012–2013; Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 44–45.

ales în școală, avea să înființeze instituții de învățământ românești, cabinete de lectură, o bibliotecă – ce va deveni, în timp, destul de bogată în care se puteau regăsi periodicele românești ale vremii, dar și cărți ale autorilor români de pretutindeni. S-au acordat premii și burse elevilor și studenților merituoși, s-au tipărit manuale școlare, calendare, cărți și reviste de cultură, s-au adus primele trupe de teatru din România ș.a. Samuil Andrievici s-a dovedit, până la sfârșitul vieții, unul dintre cei mai activi membri ai acesteia, contribuind la reușita multora dintre cele mai importante acțiuni ale sale, motiv pentru care, în 1874–1880, a fost ales vicepreședinte⁴⁸, după acest an primind titlul de membru de onoare.

Cu ajutorul preoților români ai Bucovinei, Silvestru Morariu a reușit, în 1882, să cumpere o tipografie, cu o sumă destul de mare pentru acele timpuri, 11 000 de fl. Era prima tipografie românească și s-a numit la început Tipografia Arhiepiscopală. Dar, cum toate victoriile mărunte ale românilor trebuiau plătite scump, autoritățile încep șicanele. Pentru a scăpa de acestea, în 1890, mitropolitul Silvestru găsește o portiță de scăpare, schimbându-i numele în „Tipo-litografia concesionată arhiepiscopului Silvestru Morariu-Andrievici”⁴⁹. Moartea lui Silvestru, cinci ani mai târziu, a fost un bun prilej pentru autorități de a retrage tipografiei licența de funcționare și de a o închide. Societatea pentru Cultură reușește să răscumpere o mare parte din activele tipografiei, devenind acționar majoritar în 1899⁵⁰ și, după ce achiziționează ultimele acțiuni, în 1928, proprietar unic⁵¹. Din 1899, tipografia a primit numele „Mitropolitul Silvestru”, ea existând până în 1944, când drama pierderii nordului Bucovinei a dus și la închiderea definitivă a acesteia. Tipografia a fost condusă neîntrerupt, până la pensionarea sa în 1937, de Dimitrie Bucevschi.

Silvestru Morariu s-a implicat și în editarea publicației bilunare „Amicul poporului” (1878–1896)⁵², ce cuprindea informații utile sătenilor și a continuat munca de elaborare de manuale școlare⁵³ în limba română, pentru Seminarul Clerical Diecezan și Școala de Cantori.

Mitropolitul Silvestru a iubit arta sub toate formele sale. La Dieceza Bucovinei l-a angajat pe artistul plastic Epaminonda Bucevschi (1843–1891), cel care a stabilit adevăratul chip al domnitorului Ștefan cel Mare⁵⁴, iar pictorului Eugen Maximovici (1857–1926), i-a încredințat realizarea impozantei fresce de la Mitropolia din Cernăuți⁵⁵. Mitropolitului i se datorează și apariția celei dintâi

⁴⁸ Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 47.

⁴⁹ Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. La 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1943, p. 40; Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 114–115.

⁵⁰ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 41.

⁵¹ *Ibidem*, p. 76.

⁵² Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, p. 57.

⁵³ Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 47–49.

⁵⁴ Emil Satco, *Arta în Bucovina*, vol. I, Suceava, f. ed., 1984, pp. 31–33.

⁵⁵ Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: teatrul și muzica (1775–1940)*, București, Casa editorială „Floare Albastră”, 2009, pp. 46–47.

societăți muzicale românești din Cernăuți, cea mai cunoscută și cea mai importantă a Bucovinei: „Armonia”. Întemeiată la 19 iulie 1881, din îndemnul Mitropolitului Silvestru Morariu, „Armonia” trebuia să cultive și răspândească muzica națională și bisericească în Bucovina, însă doi ani mai târziu, prin fuziunea cu un grup de teatru de amatori români, va deveni societate muzical-dramatică⁵⁶, ce se va dovedi „unul cele mai importante focare de cultură națională”⁵⁷, a cărei existență va fi întreruptă brusc în 1944. Silvestru Morariu a înțeles rolul extraordinar al teatrului în limba română, nu atât pentru valoarea sa estetică și moralizatoare, cât mai ales pentru cunoașterea și răspândirea creației literar-dramatice românești, un motor care să ajute strădania elitei de redeşptare a conștiinței naționale în toate părțile societății din Bucovina. De aceea, nu de puține ori, i-a îndemnat stăruitor pe toți preoții să fie prezenți la rarele, dar mult așteptatele reprezentații ale trupelor venite din România: „... noi românii din Bucovina, unde se odihnesc rămășițele eroilor și bărbaților celor mai renumiți ai românimeii, să demonstrăm că suntem vii și conștienți de viața și demnitatea noastră națională și că nu ne întrelăsăm a prețui o artă frumoasă națională”⁵⁸. El i-a îndemnat pe preoți să frecventeze teatrul, să nu piardă ocazia „de a se îndulci de asemenea suișuri spirituale, de asemenea desfătare inimală, ba de [a] profita în avântulu vieții și a plăcerilor noastre naționale, de resurse încă mai însemnate și mai eficace”⁵⁹. Marea actriță Aristizza Romanescu, amintindu-și cu mare plăcere de turneele pe care le-a întreprins în Bucovina, spunea că mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici era nelipsit de la spectacole, iar atunci când se juca o piesă de Alecsandri stătea în picioare „ca în biserică” și „nu numai că nu împiedica pe ceilalți preoți de a veni la teatru, dar le plătea și locurile, ca și studenților de la seminar”⁶⁰.

După desființarea „Arboroasei”, în urma răsunătorului proces din 1878, studenților cernăuțeni de la Teologie li s-a interzis orice implicare într-o organizație laică. Mitropolitul Silvestru va găsi o porțiță de scăpare și, în 9 decembrie 1884, din îndemnul său, va lua naștere Societatea studenților teologi, „Academia Ortodoxă”, care va avea două secțiuni, una de literatură și retorică, iar cealaltă muzicală; membrii săi purtau obligatoriu la piept tricoulul românesc⁶¹. De altfel, mitropolitul a fost foarte apropiat de studenții teologi, cercetându-i deseori, fiindu-le alături la liturghia obligatorie a seminariștilor, precum și la alte manifestări cu caracter public⁶².

⁵⁶ M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români. De la Renaștere până-n epoca de consolidare a culturii artistice*, București, Editura Cartea Românească, 1928, p. 440.

⁵⁷ Emil Satco, Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 108–109; Alis Niculică, *op. cit.*, pp. 111–117.

⁵⁸ Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediție după manuscrise de Dimitrie Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 219.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 218.

⁶⁰ Ar. Romanescu, *30 de ani. Amintiri*, evocare de Lucia Sturdza-Bulandra, București, 1960, pp. 62–63.

⁶¹ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774–918). Aspecte etnografice și profesionale*, Chișinău, Editura Civitas, 2003, p. 229.

⁶² Constantin Hrehor, *op. cit.*, p. 118.

Ca un adevărat creștin, Silvestru Morariu a făcut multe acte de caritate, ajutând elevi aflați în dificultăți financiare. În 1893, la aniversarea a 50 de ani de la hirotonia sa, un comitet de inițiativă, compus din clerici și mireni, înființează Fundația cu scop caritabil „Mitropolitul Silvestru”. Aceasta urma să fie administrată de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prin intermediul căreia se ofereau stipendii unor eleve creștin-ortodoxe lipsite de mijloace financiare, de la școala pedagogică, indiferent de naționalitatea lor⁶³.

Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici a părăsit lumea pământească în 3/15 aprilie 1895, a doua zi de Paști⁶⁴ din Săptămâna Luminată, când în credința ortodoxă se spune că cerurile sunt deschise, iar sufletele adormiților ajung direct în rai.

Posteritatea i-a păstrat o amintire vie mitropolitului patriot. Deseori, numele său era evocat în conferințele publice susținute de Societatea pentru Cultură pe întreg teritoriul Bucovinei, au fost publicate studii și articole omagiale. În 1900, în Mitocu Dragomirnei a fost întemeiată Societatea „Aurora”, redenumită în scurt timp Societatea culturală „Mitropolitul Silvestru”, ce viza în primul rând ajutorarea elevilor sărmani și premiarea celor mai bune rezultate la învățătură⁶⁵. Ca un omagiu adus mitropolitului cărturar, în 1937, Societatea pentru Cultură va înființa și Editura Mitropolitul Silvestru, condusă de cel ce va deveni primul președinte al Societății Scriitorilor Bucovineni, istoricul literar Constantin Loghin, care va reuși, până la război, să publice în cadrul ei o serie de lucrări valoroase.

Aidoma contemporanilor săi, care nu sperau într-o unire politică, dar visau o uniune în spirit a neamului românesc, Silvestru Morariu și-a clădit întreaga viață pe acest principiu. Pentru el, a fi creștin ortodox era la fel de important cu a fi român. Învățăturile lui rămân valabile astăzi în aceeași măsură, sau poate mai mult decât acum 150 de ani. În secolul al XXI-lea, în fața pericolului deznaționalizării forțate a românilor din nordul Bucovinei, trebuie să ne reamintim cuvintele pline de învățăminte ale celui mai devotat mitropolit al Bucovinei din perioada austriacă: „Creștinul este dator de a iubi națiunea sa, ca pe familia sa, ca pe sine însuși, pentru că el, ca ins, este un mădular al corpului național. Creștinul e dator a conlucra la dezvoltarea și înflorirea națiunii sale, că din fructele cele spirituale și materiale ce se vor înmulți pe pomul națiunii se va îndulci și el, ca un fiu al ei. [...] Creștinul e dator a iubi, a cultiva și a se folosi de limba națiunii sale în folosul culturii și al dezvoltării proprii”⁶⁶.

⁶³ Constantin Loghin, *op. cit.*, pp. 62–63; Constantin Hrehor, *op. cit.*, pp. 121–123.

⁶⁴ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 81.

⁶⁵ Nicolae Pentelescu, *op. cit.*, Albumul II; Ion Cernat, Elena Lazarovici, *Mitocu Dragomirnei, satul de lângă „cordun” (Carte monografică)*, Botoșani, Editura Axa, 2006, p. 294.

⁶⁶ Samuil Andrievici, *Învățătura ortodoxă din religiune: C. Morala*, Viena, 1864, p. 199.